

מצד שני **התקשורת הפלסטינית ותהליך אוסלו** **מרי תותרי**

תהליך אוסלו והקמת הרשות היו מפנה בהיסטוריה של העם הפלסטיני כי הם סימלו עבורו את תחילת הדרך לקראת הקמת מדינתו העצמאית. על פי הסכמי אוסלו, קיבלה הרשות, בין השאר, הכרה בינלאומית בזכותה להקים תקשורת אלקטרונית עצמאית ולהיות חלק מהמרחב התקשורתי העולמי. הפלסטינים קיוו שעם הקמת הרשות הם יקימו מערכת תקשורתית חופשית עצמאית שתמלא תפקדי מרכזי בתהליך בניית האומה וקידום תהליך הדמוקרטיזציה בחברה. הם קיוו שתהיה תקשורת ייחודית השונה מהותית ממערכות התקשורת שהתפתחו ברוב מדינות ערב: תקשורת חוקרת העוסקת בנושאים שעומדים על סדר היום הפלסטיני, מבטאת את דאגותיהם ושאיפותיהם ומאפשרת ייצוג הולם לפלגים הפוליטיים והחברתיים.

המחקר התמקד בתפקיד התקשורת האלקטרונית והכתובה בשבע השנים של תהליך אוסלו, מרגע חתימת הצהרת העקרונות בספטמבר 1993 עד פרוץ האינתיפאדה השנייה בספטמבר 2000. תהליך אוסלו עורר מחלוקות קשות בקרב הפלסטינים והישראלים כאחד. הרשות הצהירה בגאווה שהתהליך היה תהליך הקמת המדינה הפלסטינית בדרך ואילו האופוזיציה הלאומית והאסלאמית טענו שהתהליך לא רק שלא סיים את שליטת ישראל על השטחים אלא הביא להנצחת הכיבוש. התהליך, לטענתם, לא היה "תהליך שלום" האמור לפתור את הסכסוך הפלסטיני-ישראלי ארוך השנים ולא נועד לפתור את הבעיה הפלסטינית (בעיית הפליטים לב לבו של הסכסוך) והקמת מדינה פלסטינית עצמאית לצדה של ישראל.

תהליך אוסלו השאיר את הפלסטינים כלואים במובלעות קטנות, מנותקות זו מזו, ללא רצף טריטוריאלי וללא ריבונות פוליטית או כלכלית. הם השיגו אוטונומיה בלבד על מובלעות קטנות שהיו מוקפות על ידי התנחלויות. הריבונות נשארה בידי ישראל: הביטחון, השליטה על המעברים, המים והכלכלה. נוסף לכך חלה התדרדרות משמעותית בכלכלה הפלסטינית כתוצאה של הסגר המתמשך על הרצועה והסגר שהוטל לסירוגין על הגדה וחסמת כל פיתוח כלכלי בשטחים. במהלך התקופה הוקמו התנחלויות חדשות והורחבו התנחלויות קיימות (במהלך התקופה הוכפל מספר המתנחלים). ישראל בנתה רשת ענפה של כבישים עוקפים שיחברו את ההתנחלויות וניתקו את האזורים הפלסטינים זה מזה. גם ניהול הרשות התלווה בבעיות רבות: התפתחות הרשות למשטר אוטוקרטי, מילטריזציה של החברה, שחיתות במנגנוני הרשות, שיתוק הרשות המחוקקת והשופטת, הפרות בוטות של מנגנוני הביטחון, יחסים מתוחים בין השלטון והאופוזיציה ועוד. ועל כן עולות כמה שאלות: האם מילאה התקשורת הפלסטינית תפקידה כ"רשות רביעית" האמורה לפקח על רשויות השלטון? האם מילאה תפקיד פעיל בנושא הפיתוח ותפקיד מהפכני בחברה? האם הציגה את המציאות שהתפתחה במהלך התהליך: התדרדרות המצב הכלכלי, המעצרים הרשמיים מצד מנגנוני הביטחון הפלסטיני, שחיתות השלטון, שלטונו היחיד של ערפאת ושחיקת מגזרים רחבים של האוכלוסייה שוליים? האם אפשרה ניהול שיח אודות הסכמי אוסלו? האם אפשרה הצגת ביקורת על ניהול המו"מ ועל הנהגתו של ערפאת? האם היו שינויים משמעותיים ביחסי הגומלין בין הרשות והתקשורת במהלך התקופה?

התקשורת הפלסטינית בצל הכיבוש עד הקמת הרשות

ישראל אפשרה רק לתושבי מזרח ירושלים להוציא עיתונים תחת פיקוח נוקשה של הצנזורה הצבאית. במהלך התקופה יצאו ארבעה יומונים (אל-קדס, אל-שעב, אל-פג'ר ואל-נהאר) ומספר רב של שבועונים וירחונים שביטאו בעיקר את העמדות הרשמיות של הפלגים השונים באש"ף. העיתונאים הפלסטינים התגייסו למאבק הלאומי והיו קשורים לעמדות האידיאולוגיות והפוליטיות של הפלגים. רובם קיבלו את שכרו ממנגנוני אש"ף כמו עמיתיהם שעבדו במערכות התקשורת (עיתונות כתובה ורדיו "סאות פלסטין") של אש"ף בגולה. כלומר, הם היו מגויסים כמו עמיתיהם ברוב מדינות ערב לאליטה הפוליטית. הם עסקו לרוב בנושאים פוליטיים וזנחו את הבעיות החברתיות, בכך נכשלו למלא תפקיד מרכזי בגיבוש דעת קהל בנושאים שעניינו את הציבור.

התקשורת הפלסטינית בצל הרשות

ביוני 1994, חודש לפני הקמת הרשות, הוקם משרד ההסברה כדי לווסת את התקשורת הפלסטינית בתקופת המעבר. הרשות קבעה שעל התקשורת להתגייס לקידום המטרות הלאומיות של העם הפלסטיני, ביסוס הלגיטימציה של הרשות וחזיון "תהליך השלום". כלומר כל דעה שלא תמכה בתהליך אוסלו או הביעה ביקורת על הרשות נחשבה כלא לגיטימית. הרשות לא ראתה בתקשורת "רשות רביעית", אלא כלי פוליטי לקידום מטרותיה בטענה שהן המטרות המשותפות לכל העם הפלסטיני.

שנה לאחר מכן חוקקה "חוק העיתונות וההוצאה לאור" (טרם הקמת המועצה המחוקקת). אומנם החוק הסיר את הצנזורה הישירה וביטל את החוקים הנוקשים שהגבילו את העיתונות עד

אז, אבל הוא הגביל את העיתונאים לדווח על אירועים ונושאים פוליטיים רבים העלולים לפגוע ב"אחדות הלאומית", ב"טובת הציבור", וב"מסורת הפלסטינית" או מעודדים הסתה. מונחים עמומים אלה הפכו כלי בידי מנגנוני הביטחון לדכא עיתונאים רבים בטענה שהם עברו על החוק. ב-1996 גיבשה הרשות הצעת "חוק התקשורת האלקטרונית" לאחר העלייה במספר תחנות הרדיו והטלוויזיה הפרטיות, אולם הצעת החוק לא אושרה בגין המחלוקות בין הרשות וישראל על חלקה של הראשונה בגלי האתר. הצעת החוק כמו חוק העיתונות שיקפו את עמדת הרשות בעניין תפקיד התקשורת: התגייסות למען חי זוק המטרות שעוצבו בידיה. הצו הנשיאותי שהוציא ערפאת ב-1998 הוסיף הגבלות נוספות על העיתונות.

התקשורת הפלסטינית בצל הרשות התאפיינה בפלורליזם מבני שהתבטא בהופעת פרסומים רבים לצד הקמת תחנות רדיו וטלוויזיה ממלכתיות ופרטיות. במהלך התקופה הופיעו 82 פרסומים: חלקם ממשלתיים למחצה (28 פרסומים) שנטו לדבוק בקו הרשות, חלק ניסה להציג תמונה מאוזנת ולהישאר ניטרלי (חלקם הגדול היה פרסומים של הארגונים הלא-ממשלתיים) וחלק אימץ קו ביקורתי גלוי (7 פרסומים של האופוזיציה הלאומית והאסלאמית כמו שבועון "אל-ריסאלה" ביטאוננו של חמאס ו"אל-איסתקלאל" ביטאוננו של הג'יהאד האסלאמי). הקטגוריה הראשונה תמכה בהסכמי אוסלו והתגייסה להציג את עמדת הרשות. הקטגוריה השנייה תמכה אף היא בהסכמי אוסלו באופן כללי, אך נמנעה מלמתוח ביקורת ישירה וגלויה על ערפאת ונזהרה בניסוח ביקורת על מנגנוני הרשות, על אף שהדגישה את עמדתה השונה בעניין אופייה של הרשות. הקטגוריה השלישית ביטאה את השקפותיה והתנגדותה הנחרצת של האופוזיציה הלאומית והאסלאמית לתהליך אוסלו ולמדיניות הרשות.

במהלך השנתיים הראשונות יצאו לאור 5 יומונים, אך שניים מהם נאלצו לסגור בשל קשיים כספיים ("אל-נהאר" ו"אל-בילאד"). מבין שלושת היומונים שנשארו, שניים מהם היו מקורבים לרשות ("אל-איאם" ו"אל-חיאאת אל-ג'ידדה") והשלישי ("אל-קדסי") ניסה בהתחלה לשמור על עצמאותו ולהישאר ניטרלי, אך נכנע בסוף (מאז דצמבר 1995) והחל לצנזר את עצמו בצורה קפדנית. במהלך התקופה הנדונה הפכו שלושת היומונים לערוצים של העברת מידע רשמי של הרשות. לא היה שוני מהותי ביניהם בעמדותיהם לגבי העניינים הפוליטיים המהותיים והעניינים הציבוריים. הם פרסמו לרוב את הצהרות בכירי הרשות וידיעות ניטרליות, הציגו את השיח הלאומי של הרשות וקידמו את התפיסה הכללית שלה, הדגישו את הנושאים הלאומיים כמו המאבק לעצמאות ותהליך המו"מ עם ישראל. בעמודים הראשונים הובאה סקירה על מדיניות החוץ של הרשות, סקירה מפורטת של תהליך המו"מ והמאמצים הדיפלומטיים של בכירי הרשות בנוסף לסיפור על ערפאת. בעמודים הפנימיים טופלו מדי פעם באופן מעודן הנושאים הפנימיים ובעיות פנים במנגנוני הרשות עם רמזים על הפרות הנורמות החברתיות המקובלות. לא היה סיקור על פעילויות כוחות הביטחון, השחיתות בקרב אישים בכירים בצמרת או אמינות מנגנוני הרשות. בנוסף לכך הובאה סקירה על החיים התרבותיים, הכלכליים והחברתיים של החברה הפלסטינית. שלושת העיתונים לא ערערו על האג'נדה הפוליטית של הרשות ולא העלו ספקות לגבי תהליך אוסלו. הם לא עסקו בהרחבה במדיניות הפנים של הרשות (כמעט ולא היו מאמרי ביקורת על מדיניות הרשות בתחום החינוך, הכלכלה, הבריאות ונושאים אחרים). מדי פעם העלו נושאים שהתבססו על מידע שפו רסם ממשרדי הרשות מבלי לעשות תחקיר מעמיק בנושא. העיתונים לא סיקרו את פעילות התנועות החברתיות (כמו תנועות הנשים ומפלגות האופוזיציה) ולא כיסו את פעילות חברי המועצה המחוקקת (במיוחד הביקורת שהשמיעו על הרשות).

הפרסומות תפסו חלק ניכר משטח העיתונים, דבר המשקף את מבנה הכלכלי הקפיטליסטי שהתפתח במהלך התקופה ואת תלות העיתונים באליטה הכלכלית הדומיננטית שצמחה בצל הרשות. בשלושת העיתונים היו תרגומים למאמרים שהתפרסמו בעיתונות הישראלית. בדרך כלל פורסמו השקפותיהם של מחנה השלום שלא שיקפו את התמונה האמיתית של הרחוב הישראלי. בתקופת ממשלת רבין-פרס רואיינו בכירים ישראלים בעיתונות הפלסטינית ונסתמנה התעניינות שהלכה וגברה ללמוד על החברה הישראלית, אולם מגמה זו נפסקה בתקופת נתניהו. העיתונות הישראלית, לעומת זאת, הפסיקה להתעניין בעיתונות הפלסטינית (רק אנשי מחנה הימין ואנשי צבא המשיכו לעקוב אחרי כל מילה שפורסמה והשתמשו בה לתקוף את הרשות). עיתוני האופוזיציה האסלאמית, לעומת זאת, הציגו את העמדות השונות של הקשת הפוליטית בישראל לגבי התהליך והביאו נתונים מעודכנים על שני המחנות.

על אף שהחברה הפלסטינית נחשבה לחברה עם פוליטיזציה גבוהה, התעניינות הציבור בעיתונות הייתה מעטה ביותר. מספרם הגדול של העיתונים לא העיד על הצלחה כי תפוצתם הייתה מצומצמת ביותר, דבר שהעיד על תפיסת הציבור את אי-מהימנותם ויכולתם לספק את המידע הנדרש. בסקר שנערך באוגוסט 2000 על ידי המרכז הפלסטיני לסטטיסטיקה, רק 11.5% מהבוגרים ציינו שהם קראו עיתונים מדי יום, לעומת 26.8% שהאזינו לתחנות רדיו ו-89.7% שצפו בתחנות הטלוויזיה השונות. כלומר, העיתונות נתפסה כמקור מידע שולי לעומת התקשורת האלקטרונית. קוראים רבים החלו לחפש אחרי מקורות מידע אלטרנטיביים שלא היו כפופים לרשות.

איגוד העיתונאים שהיה פעיל מאז 1979 הפך בהדרגה למוסד ביורוקרטי תלוי ברשות (עיקר תקציבו מומן על-ידי הרשות). האיגוד לא הגן על העיתונאים שהיו הקבוצה השלישית שסבלו מרדיפות של מנגנוני הביטחון. סוכנות הידיעות הפלסטינית "ואפה" שהייתה דובר אש"ף בגולה הפכה לדובר הרשות וייצגה את המדיניות הרשמית כמו מרבית סוכנויות הידיעות של מדינות ערב. רשות השידור שהוקמה ביוני 1993 כמוסד ציבורי הפכה בהדרגה לחלק ממוסדות הרשות והייתה כפופה ישירות לרשות. ערפאת בעזה. התקשורת הממלכתית נרתמה לקידום "תהליך השלום" והצגת מדיניות הרשות לציבור הרחב. אומנם התחייבה ליות במה תקשורתית לכל הדעות ועמדות אבל היא נמנעה מלהציג ביקורת על הרשות ועל תהליך אוסלו.

רדיו "קול פלסטין" הוקם ברמאללה עם הקמת הרשות ביולי 1994. כמו שאר תחנות הרדיו הערביות, הוא שידר מגוון רחב של תכניות שענו על צורכיהם של חלקים שונים באוכלוסייה המקומית. רדיו "פלסטין FM" הוקם בעזה במרץ 2000 כדי לגשר בין הרשות ואזרחיה. הטלוויזיה הממלכתית הוקמה ברמאללה ובעזה עם הקמת הרשות, אבל במהלך הזמן נוטרלה הטלוויזיה ברמאללה, בעוד שהחלטות המרכזיות (בעיקר בעניין החדשות והפרשנויות) התקבלו בלשכת ערפאת בעזה. כל החלטה, גם אם הייתה שגרתית ביותר, הייתה חייבת לעבור דרך הדרגים הגבוהים. מחלקת החדשות בעזה הכינה את כל מהדורות ומבזקי החדשות של שתי תחנות הרדיו והטלוויזיה. מהדורות החדשות תמיד נפתחו בענייני ערפאת (פגישותיו ופעילותיו), לאחר מכן חדשות מועצת השרים, החדשות המקומיות ובסוף החדשות הבינלאומיות. לאופוזיציה לא היה כמעט אזכור. כלומר מהדורות החדשות, כמו רוב התקשורת במדינות ערב שירתו את האינטרסים של השכבה הפוליטית והכלכלית השלטת.

ב-1998 הוקמה תחנת הלוויין הפלסטינית כדי לשלב את הפלסטינים במרחב תחנות הלוויין הערביות שהתפתחו בעשר השנים האחרונות. התחנה שידרה 24 שעות ביממה, אבל רוב תכניה היו זהות לתחנה הממלכתית. לעומת זאת, רוב תחנות הרדיו והטלוויזיה הפרטיות (41 תחנות בגדה המערבית) היו מסחריות. תפקידן היה בעיקר בידורי. הן לא מילאו תפקיד כלשהו בהעברת מידע לציבור הצופים והמאזינים, בהצגת דעות מגוונות והצגת בעיותיו של אזרח מן השורה. רק תחנות בודדות (כמו טלוויזיית "ואטן" ברמאללה ו"אל-רועא" בבית לחם) נטלו על עצמן להיות חלק פעיל בעיצוב דעת הקהל בעניינים הפוליטיים החשובים ובגיבוש עמדות הציבור. הן הדגישו את תפקיד התקשורת בהעברת מידע לציבור, ביקורת ופיקוח על מוסדות השלטון. האינטרנט הפך לכלי תקשורת נפוץ ברחבי הגדה והרצועה. הרשות לא הציבו הגבלות כלשהן על השימוש באינטרנט.

עם הקמת הרשות החלו פלסטינים רבים לקרוא את מגוון העיתונים שיצאו לאור ולצפות ולהאזין לתקשורת הממלכתית. אבל עד מהרה הם התאכזבו. במהלך התקופה הנדונה ירד אחוז המאזינים ל"קול פלסטין" ואחוז הצופים לטלוויזיה הממלכתית. בסקר שנערך ב-1998 על ידי מרכז המדיה והתקשורת בירושלים, נאמד אחוז הצופים בטלוויזיה הממלכתית בגדה ל-13% לעומת 37% ברצועה. חלק ניכר מהציבור העדיף את תחנות הטלוויזיה המקומיות ותחנות הלוויין הערביות כמו אל-ג'זירה וה-MBC שלא היו כפופים למדיניות הרשות. בסקר שנערך ב-2000 על ידי המרכז הפלסטיני לסטטיסטיקה, רק 18.4% האזינו ל"קול פלסטין" לעומת 40.8% שהמשיכו לראות ב"קול ישראל" בערבית מקור מידע ראשוני.

יחסי הגומלין בין הרשות ומוסדות התקשורת

במהלך שבע השנים מאז תחילת תהליך אוסלו התאפיינו יחסי הגומלין בין הרשות ומוסדות התקשורת בעליות וירידות. בהתחלה (מאז חתימת הצרת העקרונות) נסתמנה אופוריה מסוימת בקרב העיתונאים, שהתפוגגה במהירות עם הקמת הרשות. במהלך התקופה הראשונה יצאו לאור יותר מ-25 פרסומים חדשים במזרח ירושלים, בגדה וברצועה. הרשות החלה מאז הקמתה (יולי 1994) בעימות עם מוסדות התקשורת השונים. העימות המתמשך אילץ כמה עיתונים להפסיק את הוצאתם (עיתון "אל-נהאר" ו"אל-אוממה"). תקופת העימות התאפיינה במשחק מתמשך של בחינת מידת סובלנות וכוח הצד האחר עד ניהול הבחירות בינואר 1996. הרשות נקטה באמצעים שונים, כמו איסור הפצת עיתונים, סגירת עיתונים ותחנות רדיו וטלוויזיה פרטיות, מעצר עיתונאים, עורכים ואנשי אקדמיה שהעזו להתנגד לתהליך אוסלו ולמתוח ביקורת על הרשות ומנהיגותו של ערפאת. כל אלה היו הפרות בוטות של חופש הביטוי וחופש הפצת המידע. צעדי הדיכוי נגד עיתונאים כללו גם החרמת רשיונות לעיתונאים, חיפוש במשרדיהם והחרמת מסמכים. הרשות גם החרמה ספרים ומנעה הפצת ספרים, כמו הפרסומים של חברת הוצאה לאור אסלאמית בירדן וספריו של אדוארד סעידי לאחר הביקורת הקשה שלו על תהליך אוסלו. הגבלות אלה הוטלו גם על עיתונים שהיו ידועים במתינותם ובתמיכתם בתהליך כמו עיתון "אל-קדס". רוב העיתונאים הבין במהרה את המסר של הרשות ואת הקווים האדומים שהוצבו בפניו והחל להצניע את קולו.

תוצאות הבחירות חיזקו את מעמדו של ערפאת ותנועת פת"ח שהפכו לממשלה הנבחרת הראשונה. הן הקלו על הרשות לכפות את סמכותה כדי להוכיח את שליטתה ולבסס את הלגיטימציה שלה.

מאז הקמת הרשות הנבחרת נסתמנה מגמה של השתלטות הרשות המבצעת ושיתוק שתי הרשויות האחרות. הרשות המחוקקת נכשלה למלא את תפקידה בקידום הפלורליזם הפוליטי, ואילו הרשות השופטת נשארה כפי שהייתה עם קום הרשות- רשות משותקת ללא סמכות. התקשורת שהייתה אמורה למלא את תפקידה כ"רשות רביעית" נפגעה קשות מההגבלות הקשות שהוטלו עליה, משיתוק הרשויות האחרות והשתלטות הרשות המבצעת על תהליך קבלת ההחלטות מבלי לשתף את הציבור הרחב. השתלטות הרשות המבצעת התאפשרה בשל קיום מסורת פוליטית וחברתית צייתנית בקרב החברה וגורמים פנימיים וחינוכיים אחרים. כתוצאה מכך הצליחה הרשות בהדרגה לצמצם את חופש הביטוי, להחליש את תפקיד התקשורת ולהכפיף חלק ניכר מאמצעי התקשורת לשירותה. עם זאת נשאר מרווח חופש ביטוי (בהשוואה לרוב מדינות ערב) ברחוב, במוסדות להשכלה גבוהה, במרכזי תרבות למיניהם, במסגדים ובחלק מאמצעי התקשורת. התקופה לאחר הבחירות התאפיינה בכניעה למצב החדש. הרשות הצליחה דרך מקרי ההתנכלות הרבים לכפות על רוב העיתונאים ללכת בקו המקובל עליה. רוב העיתונאים ויתרו על רצונם להתעמת עם מנגנוני הרשות ואימצו בעל כורחם צנזורה אישית. הם החלו לצנזר את עצמם והפסיקו לפרסם עמדות או ידיעות שהיו עלולות לעורר רגישות כלשהי בקרב מנגנוני הרשות, כמו פרשת השחיתות, פעולות האופוזיציה, ידיעות על עינוי אסירים או דו"חות של מוסדות לזכויות האדם. הם אף נמנעו מלפרסם סקרים של דעת קהל שהצביעו על התנגדות עממית נרחבת להגבלות שהטילה הרשות על חופש העיתונות.

התקשורת הממלכתית התגייסה מראשית דרכה לרשות ולא אפשרה לאופוזיציה להציג את עמדותיה. אמנם היא התחייבה לשקף את הפלורליזם הפוליטי, אבל היא הפכה תלויה במנגנוני המידע הרשמיים של הרשות. תלותה ברשויות השלטון בקבלת מידע פגע בחופש העיתונות וחופש הביטוי שלה. היא הייתה נתונה ללחצים מטעם בכירי הרשות שהכתיבו לה את התכנים והגבילו את עבודתה. היא הציגה תמונה ורודה על הרשות ולא אפשרה למתנגדי אוסלו להציג את עמדותיהם, כפי שהוצהר בתקנון רשות השידור. התקשורת הממלכתית, למעשה, לא הציגה אף ביקורת גלויה על הרשות. תכניות השיח שטיפלו בנושאים פוליטיים שיקפו בדרך כלל את עמדת הרשות ובכך חיזקו את תכתיביה. במהלך הזמן היא הפכה לתקשורת חד-סטרית. רק לעיתים רחוקות התאפשר לציבור להשתתף ללא הגבלה בתכניות מסוימות.

לעומת זאת רוב תחנות הרדיו הטלוויזיה הפרטיות הגבילו את עצמן מרצון לתכניות בידור בלבד. הן נמנעו לשדר תכניות פוליטיות מחשש התנכלות להן. הצנזורה האישית שיקפה את חוסר רצונם של בעלי אותן תחנות למלא תפקיד חשוב בקידום השיח התקשורתי ותהליך הדמוקרטיזציה בחברה. התחנות שהעזו לעשות זאת נתקלו בהתנכלות מתמשכת מצד מנגנוני הרשות, אבל הן נהנו מפופולריות גבוהה והביאו לשינוי ניכר במפה התקשורתית. הן התחרו בעיתונים ובתקשורת הממלכתית.

עיתון "אל-קדס" שיצא במזרח ירושלים המשיך להיות כפוף לישראל. ישראל לא הסירה מעליו את הצנזורה והמשיכה להגביל את חופש התנועה של מרבית העיתונאים הפלסטינים, גם אלה שעבדו באמצעי תקשורת זרים, כתוצאה מהטלת סגרים לסירוגין על הגדה והרצועה. עיתונאים מהגדה לא היו יכולים לנהל כיסוי תקשורתי על המתרחש ברצועה, ועיתונאים מהרצועה לא הורשו לצאת מהרצועה. ישראל גם הגבילה את רוב העיתונאים מלהיכנס למזרח ירושלים שנותקה מהגדה במהלך התקופה.

הפלורליזם המבני של התקשורת הפלסטינית לא שיקף פלורליזם אמיתי בשטח. התקשורת הפלסטינית, למעשה, לא הצליחה למלא תפקיד מרכזי בתהליך בניית האומה ולא הצליחה לתפקד כרשות רביעית, על אף ההצהרות הרבות בעניין פיתוח דגם תקשורתי ערבי ייחודי. נשאלת השאלה, מה היו הגורמים שהביאו לפערים אלה? האם התרבות הפוליטית של הנהגת הרשות הייתה אחראית לפערים אלה? האם כישלון התקשורת למלא תפקיד מרכזי טמון באופייה האנטי דמוקרטי של הנהגת הרשות? או האם נאלצה הרשות (בהיותה בשלב מעבר) להגביל את התקשורת כדי לרצות את ישראל ולהמשיך את תהליך המו"מ לקראת הקמת המדינה העצמאית?

אומנם תהליך אוסלו לא היה תהליך של בניית המדינה בדרך ואמנם ישראל ניצלה את ההסכמים כדי לנשל את הפלסטינים ולחזק את שליטתה עליהם (התערבה בכל מישורי חייהם), אבל לא ניתן לשחרר את הרשות מכל אחריות לכישלון התקשורת למלא תפקיד פעיל בשל כמה סיבות: (1) גם אם הסכמי אוסלו לא היו מיועדים לאפשר לפלסטינים להקים את מדינתם העצמאית על כל השטחים כפי שהם קיוו, לא ניתן להתעלם מהעובדה שהנהגת הרשות היא זו שחתמה עליהם. (2) גם אם התהליך היה מאפשר לפלסטינים להקים מדינה עצמאית ברצועה עזה בלבד, ניתן ללמוד מהדפוסים השלטוניים, המוסדות הפוליטיים והנורמות החברתיות והתרבותיות שהתפתחו במהלך התקופה הנדונה על השקפת הנהגת הרשות לגבי תפקיד התקשורת מתוך החוקים שחוקקה והמדיניות שהנהיגה כלפי מוסדות התקשורת. (3) אמנם ישראל לא התחייבה לאפשר לפלסטינים להקים מדינה, אבל הרשות שווקה את התהליך לעמה כתהליך של הקמת המדינה בדרך. (4) ניתן לשער שאם הייתה קמה מדינה פלסטינית עצמאית עם ריבונות מלאה מתחילת התהליך, הייתה הנהגת הרשות מנהלת את התקשורת כפי שניהלה אותה במהלך התקופה הנדונה. כמעט רוב ההחלטות הנוגעות לתחום התקשורת היו החלטות פלסטיניות טהורות. הרשות היא זו

שקבעה את המדיניות התקשורתית באופן עצמאי, ולא הייתה למדיניות זו קשר לישראל ולהסכמי אוסלו. מדיניות זו שיקפה את השקפתו של הממסד הפוליטי שהיה אמור להקים את המדינה. על כן ניתן לשפוט את הרשות מבחינת המדיניות הרשמית שהנהיגה כלפי התקשורת הפרטית והממלכתית, התוכן של התקשורת הממלכתית, עמדתה כלפי האופוזיציה ומערכת היחסים בינה לבין מוסדות התקשורת כאילו היא הייתה מדינה כי בתחום התקשורת התערבותה של ישראל הייתה מינימלית בהשוואה לתחומים האחרים (מלבד עיתון "אל-קדס", לא הייתה לישראל שליטה ישירה על אמצעי התקשורת הפלסטינים).

עם זאת יש לציין שתהליך אוסלו הושפע במידה רבה מבעייתיות תקופת המעבר (א) לא היו מרכיבים מרכזיים כמו: יציבות פוליטית, כלכלית וביטחונית, ריבונות פוליטית, רצף טריטוריאלי, מעבר בטוח בין הרצועה לגדה, תקציב קבוע ועוד. היעדר מרכיבים אלה עיכבו את זרימת התהליך באופן סדיר. (ב) התהליך היה תלוי במידה רבה בהתקדמות הפוליטית ובתהליך המו"מ. הפלסטינים לא קיבלו מדינה ולא היו יכולים לקבוע את המדיניות שהם רצו. חלק מהחלטותיהם היו כבולות על ידי ההגבלות הרבות שהציבה ישראל (כמו עניין גלי האתר לתחנות הפרטיות לכן הרשות נאלצה להוציא היתרים זמניים במקום רשיונות קבועים היות והתדרים לא היו רשומים על שמה). מלבד מגבלה זו, ניתן לשפוט את הרשות לפי תפיסתה את תפקיד התקשורת ולפי הניסיון שהצטבר במהלך התהליך.

חוק העיתונות וההוצאה לאור, למשל, לא היה לו קשר לישראל או בהיות הרשות תחת שליטה עקיפה של ישראל. החוק ביטא את השקפת הנהגת הרשות לגבי תפקידה של התקשורת בכלל. הרשות גם החליטה מה יהיה תוכן השידורים בתקשורת הממלכתית ואת המדיניות התקשורתית הרשמית כלפי מוסדות התקשורת האחרים ללא התערבות ישראל. אמנם התנהל מאבק פנימי בתוך הנהגת הרשות בין אלה שלא ראו בעין יפה את תוכן השידורים (בעיקר משרד ההסברה) לבין אלה שהיו מרוצים, אבל כוחם של הראשונים היה חלש מדי כדי להכריע בעניין והם היו מיעוט בתוך הנהגת הרשות ללא יכולת השפעה משמעותית. לסוגיה זו יש קשר למבנה הפוליטי של אש"ף, דומיננטיות פת"ח לעומת הפלגים האחרים והנהלים שהתפתחו במהלך השנים מאז בחירת ערפאת ליו"ר הארגון.

אמנם ערפאת התעניין מאוד בתקשורת והיה מוכן להשקיע בה תקציבים נדיבים, אבל הוא נכשל להקים תקשורת שיכולה לקדם את מטרותיו. ברוב מדינות העולם השלישי מנסה התקשורת הממלכתית במיטב יכולתה לשפר את תדמית השלטון בעיני הציבור. אולם אחוזי הצפייה וההאזנה לאמצעי התקשורת הממלכתיים העידו על כישלונה של התקשורת הפלסטינית הממלכתית להיות תקשורת אפקטיבית, במובן שהציבור עקב אחריה והושפע ממנה. בכך היא נכשלה לקדם את המטרה לשמה היא הוקמה, שיפור תדמית השלטון ותדמיתו של ערפאת בפני הציבור. הסיבות העיקריות מאחורי כישלון זה היו: מינוי פוליטי שגוי בדרגים הגבוהים, העסקת יתר של עובדים וחלוקה שגויה של התקציב, ריחוקה מהציבור והיעדר מדיניות ברורה. ערפאת היה האחראי הבלעדי על מינוי העובדים בכל מוסדות הרשות כולל מוסדות רשות השידור. הוא לא ניהל מכרזים ולא התעניין ברמה המקצועית, בניסיון, במיומנות ובכישורים בעת המינויים. הוא דאג למנות אנשים שהיו נאמנים לו ולא היו איום עליו, כלומר, כל המינויים היו מינויים פוליטיים שגויים. בעיה נוספת הייתה מספרם העצום של המועסקים במוסדות התקשורת שהגיע ליותר מ-1800 עובדים (כולל 400 העובדים ב"ואפה"). העסקת יתר של עובדים יצרה אבטלה סמויה שהייתה אופיינית לכל משרדי הרשות. הרשות הייתה אמורה להבטיח תקשורת יעילה.

אמנם לתקשורת הממלכתית היו תקציבים דלים, אבל היא הייתה התקשורת היחידה האמורה לטפל בבעיות הציבור ולספק לו את המידע הספציפי על חייו. היא הייתה יכולה, בין השאר, להעביר מסרים סמויים ולהשפיע על דעת הקהל. אבל היא נכשלה לספק לציבור את המידע המעודכן על חייו ועל האירועים שקרו מסביבו וכך איבדה את מהימנותה בעיני הציבור. היא לא מגויסת ותעמולתית ולא שיתפה את הציבור בכל הסוגיות שקרו מסביבו על מנת שישגיב עמדה, יהיה מעורב וישפיע על המדיניות הכלכלית, הפוליטית והחברתית. הציבור הפסיק לעקוב אחריה ופנה לתחנות הלוויין בערבית שמילאו תפקיד פעיל לעומת אמצעי התקשורת המקומיים. הציבור פנה אליהן וראה בהן מענה להצגת בעיותיו.

מרכיב חשוב נוסף להצלחת התקשורת היה קב. יעת מדיניות תקשורתית ברורה. לרשות לא הייתה מדיניות ברורה, לא רק בתחום התקשורת, אלא בכל התחומים האחרים, כולל השקפה כללית לגבי בניית המדינה. אמנם הרשות הפקידה בידי משרד ההסברה לקבוע את המדיניות הרשמית, שהייתה ליברלית יחסית, אבל מדיניות זו לא אומצה בפועל. הסיבה לכך טמונה במבנה הריכוזי של הרשות. מבנה הרשות לא היה מבנה אופקי, במובן שלכל משרד הייתה הסמכות הבלעדית להכריע בסוגיות הקשורות למשרדו. משרד ההסברה קבע מדיניות תקשורתית, אבל היא לא הייתה מדיניות מחייבת לכל הגופים האחרים בתוך הרשות. מי שקבע את מכלול המדיניות בכל התחומים היה משרד הנשיא. למבנה ריכוזי זה לא היה קשר להסכמי אוסלו ולהסדר המדיני שהתפתח לאחר מכן עם ישראל (זה קשור למבנה אש"ף שהתפתח לאחר בחירת ערפאת ליו"ר

הארגון). ערפאת הצליח לרכז בידיו את כל הסמכויות הפוליטיות והכלכליות ולנטרל את מתחריו . לאחר הקמת הרשות הוא המשיך בניהול הרשות כפי שניהל את אש "ף במהלך השנים הקודמות . הוא קבע והחליט בכל העניינים השונים והיה מעודכן עד הפרט האחרון בכל מה שהתרחש במשרדי הרשות, כולל צעדי הדיכוי נגד עיתונאים ומוסדות התקשורת השונים . לפעמים צעדים אלה היו בהוראה ישירה ממנו .

עם זאת לא הייתה הסכמה בקרב הנהגת הרשות לגבי אופי ניהול הרשות . אמנם הייתה הסכמה בקרב חלק ניכר ממפלגת השלטון (פת"ח) לגבי המדיניות התקשורתית, אבל לא הייתה הסכמה בקרב כל הנהגת הרשות בנושא . היו בכירים שלא היו מרוצים וטענו שהתקשורת הממלכתית הייתה תקשורת מגויסת ולא יעיל ה. אבל הממסד הפוליטי בראשותו של ערפאת ביטא את השקפתו לגבי מודל התקשורת הרצוי, על אף שעשה פשרות בעניין זה לטובת אלה שתמכו ביתר ליברליזציה ופתיחת מרחב חופש הביטוי (כמו משרד ההסברה).

על אף הביקורת שנשמעה נגד התקשורת הפלסטינית, היא נחשבה לתקשורת יותר ליברלית ופלורליסטית בהשוואה לרוב מדינות ערב . הרשות אפשרה התפתחות תקשורת פרטית לצדה של התקשורת הממלכתית בניגוד למדינות ערב (מלבד לבנון) ולא הציבה צנזורה ישירה על העיתונות . רוב מדינות ערב ראו במדיניות זו חולשה של הרשות בהיותה כבולה בידי ישראל . המקרה הפלסטיני היה ייחודי בהשוואה לרוב מדינות ערב, בכך שהתנהל מאבק בתוך הממסד הפוליטי עצמו (לפתוח את מרחב חופש הביטוי או לצמצמו ככל האפשר). מאבק זה לא הגיע להכרעה . לכל צד היה הכוח להביס את הצד השני . עד שנת 2000 (תחילת הקריסה של הסכמי אוסלו) לא היה ברור לאן יוביל המאבק . אבל נסתמנה נטייה לעבר צמצום מרחב חופש הביטוי והקשחת העמדות במהלך שלוש השנים האחרונות . הסיבה לכך היא, כנראה, שבעלי ההשקפה הדיקטטורית היו יותר מאורגנים והיה להם יותר כוח לעומת אלה עם ההשקפה הליברלית . הייתה נסיגה משמעותית במהלך התקופה בקרב החברה הפלסטינית בכלל ובתקשורת בפרט. עם זאת נשאר מרווח של חופש ביטוי ברחוב, במוסדות להשכלה גבוהה, במרכזי תרבות למיניהם, במסגדים ובחלק מאמצעי התקשורת.

המאבק המתמשך על הגדרת חופש הביטוי בצל הרשות היה דומה למאבק שעברה אותו אירופה לפני מאתיים שנה . המעמד הבינוני והאינטלקטואלים דאז היו פ' עילים ונלחמו בעד חופש הביטוי . לעומת זאת, המעמד הבינוני הפלסטיני שהיה אמור להיות עמוד התווך לדמוקרטיה היה חלש וקטן כדי להכריע ברוב העניינים . כל האינטלקטואלים הפלסטינים שהיו חלק ממנגנוני אש "ף (סופרים, עיתונאים וכו') לפני הסכמי אוסלו חזרו עם הנהגת אש "ף כדי לעודד את הנורמליזציה עם ישראל או להגן על תהליך אוסלו דרך השתיקה (הם הפכו חלק מהביורוקרטיה של הרשות ונמנעו להביע ביקורת על משטר הדיכוי שלה). על כן המאבק על הרחבת חופש הביטוי נשאר תלוי בעיתונאים שהיו אמורים לספק את המידע לגיבוש דעת קהל בנושאים, כמו המדיניות הצ'יבורית, שלטון החוק, דמוקרטיה ועוד. אך רובם לא היה יכול למלא תפקיד זה כי עסק בתקשורת כעיסוק משני. המצוקה הכלכלית והמשכורות העלובות שהעיתונאים קיבלו לא אפשרו להם להיות לפיד השינוי. בדרך כלל מי שהיה אמור להוביל את המאבק נגד מדיניות הדיכוי של הממסד הפוליטי והרחבת חופש הביטוי הם: האופוזיציה, מוסדות החברה האזרחית והמגזר הפרטי. אבל הם לא היו פעילים במהלך התקופה, דבר המעיד על חולשתם ושיתוקם. הם גם לא היו פעילים בתפקידם הפוליטי, בתהליך הדמוקרטיזציה, בכלכלת השוק ועוד. הפעילות הפוליטית של מוסדות החברה האזרחית התמוטטו, רוב האינטליגנציה עברה תהליך קואופטציה, האופוזיציה הלאומית איבדה את מהימנותה ברחוב כי לא הצליחה לגבש אלטרנטיבה מציאותית ולהתמודד עם המציאות החדשה (הסיבה לכך קשורה להתנסות המיוחדת של הפלגים האופוזיציוניים בתוך אש "ף, ליעילות תפקודם ולתקופה הקצרה של תהליך אוסלו). אמנם הושמעה מדי פעם ביקורת של יחידים, אבל לא הייתה להם מסגרת שמאחד אותם. הביקורת הוגבלה לאליטה משכילה ומצומצמת שחששה להביע ביקורת נוקבת בשל התחושה הכוללת של היעדר שלטון חוק וכאוס כללי.

בנוסף לכך היו מכשולים שהגבילו את התפתחות התקשורת הפרטית (העיתונות ותחנות הרדיו והטלוויזיה הפרטיות): המיתון הכלכלי שפקד את שטחי הרשות, היעדר יזמות כלכלית לאחר שתהליך אוסלו נקלע לקשיים והביורוקרטיה של מוסדות הרשות הביאו לנסיגה בתחום הפרסומות (עמוד השדרה של העיתונות). למיתון הכלכלי היו השלכות הרסניות על אמצעי התקשורת השונים ועל יכולתם לשמור על עצמאיות ולהתפתח. זה הביא לכך שתפוצת העיתונות הייתה בנסיגה משמעותית (23 עותקים לכל אלף קוראים פוטנציאליים). כל תחנות הטלוויזיה הפרטיות גבו סכום זעום עבור הפרסומות ועל כן לא היו יכולות לפתח את עצמן.

מבחינה מקצועית לרוב העיתונאים לא הייתה הרמה המקצועית המינימלית. לפני הקמת הרשות רוב העיתונאים הסתמכו על סוכנויות ידיעות זרות גם לגבי הנושא הפלסטיני. אמנם חלה ירידה בהסתמכות על סוכנויות ידיעות זרות מאז תחילת התהליך, אבל הייתה עלייה בהסתמכות על "ואפה", שהפכה למקור הראשי של מרבית אמצעי התקשורת. רוב הדיווחים התקשורתיים והעניינים הישראליים שהופיעו בעיתונות הפלסטינית מקורם היה בסוכנויות ידיעות זרות.

המצב הפוליטי השפיע רבות על התקשורת הפרטית. במהלך כל התקופה נשמעו הצהרות מכל הפלגים הפוליטיים שאסור לפתוח חזית פנימית ושחובת כל הפלסטינים להתלכד בחזית אחת נגד

הכיבוש. הפלסטינים כאמור היו עסוקים במהלך כל התקופה במאבק מתמשך עם ישראל . סדר העדיפות חייב אותם להתרכז בחזית החיצונית ולדחות את המאבק על חופש הביטוי לאחר שיתייצב המצב הפוליטי . למרכיב זה הייתה השפעה ניכרת על התקשורת והעיתונאים . עיתונאים רבים נאלצו לשתוק כי הם חשו שלא היה הזמן המתאים לחשוף את צעדי הדיכוי של הרשות נגדם . הם לא רצו להראות לעולם שהם לא ראויים להקים מדינה עצמאית . גם החברה הפלסטינית עצמה היוותה מחסום רציני בפני התפתחות התקשורת בהיותה חברה פטריארכלית שמרנית (לא הייתה סובלנית לחופש ביטוי) . היא התנגדה התנגדות חריפה כאשר התקשורת ניסתה להציג תופעת חברתיות כדי לטפל בהן .